

Narkotika og kriminalitet — en kompleks sammenhæng

Mod en definition af narkotikarelateret kriminalitet

Behovet for at forebygge narkotikarelateret kriminalitet står højt på den politiske dagsorden i Europa, således som det kommer til udtryk i EU's nuværende narkotikastrategi, som identificerer denne målsætning som et nøgleområde for at opnå en høj grad af sikkerhed for borgerne. Det er imidlertid afgørende for en diskussion af, hvor stort dette problem er, og for en vurdering af virkningen af indsatsen, at der er enighed om en begrebsramme for en beskrivelse af problemet. Dette forhold anerkendes også i EU's nuværende narkotikahandlingsplan (2005-2008), hvor vedtagelsen af en fælles definition af begrebet narkotikarelateret kriminalitet er et eksplicit indsatsområde. I dette strategidokument undersøges de forskellige typer overtrædelser, som kan sammenfattes under det generelle begreb »narkotikarelateret kriminalitet«.

I forhold til befolkningen som helhed tegner stofbrugere sig for en stor del af lovovertrædelserne, og det er typisk problematiske stofbrugere, der er gerningsmændene. Imidlertid er sammenhængen mellem narkotika og kriminalitet hverken enkel eller forløber lineært. Ej heller er den generel: Mange recidivister er ikke involveret i stofbrug, og mange afhængige stofbrugere begår ikke nogen kriminalitet (ud over stofbrug/-besiddelse, hvor dette er en lovovertrædelse).

Der er ikke nogen undersøgelser, der påviser en stærk sammenhæng mellem eksperimentelt stofbrug og lovovertrædelser, men de afdækker dog den tendens, at brug af ulovlige stoffer ofte fører til kriminalitet. Det er især tilfældet for de stoffer, der specifikt er kædet sammen med afhængighed og problemer, f.eks. indtagelse af heroin eller crackkokain. Undersøgelser har ligeledes vist, at afhængige stofbrugere kan begå berigelseskriminalitet som en måde til at opretholde deres stofvaner.

For vaneforbryderen kan narkotika være en del af den afvigende livsstil, hvor det at bruge penge på stoffer bliver et tegn på rigdom og status, og nogle går over til at være mere regelmæssige eller afhængige stofbrugere, hvilket igen kan føre til, at de bliver trukket mere og mere ind i kriminalitet eller stofmarkedet. Der kan således forekomme en indbyrdes forstærket effekt mellem involvering i kriminalitet og stofbrug, hvor dem, der bliver involveret i en afvigende kriminel subkultur, løber en forhøjet risiko for at udvikle stofproblemer, og dem med stofproblemer løber en risiko for at blive involveret i kriminelle handlinger.

Undersøgelser har afsløret varierende risikofaktorer (nogle fælles, nogle ikke) for involvering i overtrædelser og stofbrug. Det er blevet foreslået, at omfanget af den enkeltes afvigende livsstil kan påvirke de forskellige faktorer (stofrelaterede, individuelle, sociale, kulturelle og miljømæssige), som afgør, om overtrædelserne eller stofbrugen fortsætter i den enkeltes liv.

Definitioner

Begrebet »narkotikarelateret kriminalitet« bruges her til at kategorisere fire typer af forbrydelser:

Psykofarmakologiske forbrydelser: forbrydelser begået under påvirkning af et psykoaktivt stof som et resultat af akut eller kronisk brug heraf.

Kompulsive berigelsesforbrydelser: forbrydelser begået for at skaffe penge (eller stoffer) til at støtte en narkotikavane.

Systemiske forbrydelser: forbrydelser begået som en del af de illegale narkotikamarkeders funktion som led i distributionen, forsyningen og brugen af narkotika.

Narkotikalovovertrædelser: forbrydelser, hvorved narkotikalovgivning (og beslægtede lovgivninger) overtrædes.

Et blik på vigtige spørgsmål

1. Der er store variationer i, hvad der lægges i begrebet »narkotikarelateret kriminalitet« i forskellige faggrupper og mellem fagfolk indbyrdes. Her foreslås en definition, der omfatter fire kategorier, der skal sætte dette problem ind i en begrebsramme.
2. Selv om psykofarmakologisk vold som oftest er forbundet med alkoholbrug, kan ulovlig narkotikabrug, og især brug af stimulerende stoffer, føre til en kriminel adfærd ved at forstærke eksisterende psykopatologiske og sociale problemer eller ved at forøge risikoen for paranoide eller psykotiske episoder.
3. Berigelsesforbrydelser er ofte blevet betragtet som en naturlig konsekvens af stofafhængighed, og en begrænsning af sådanne forbrydelser ses sædvanligvis som et mål for succes for mange indsatsområder rettet mod afhængige stofbrugere.
4. Narkotikamarkeder fastholder på grund af deres ulovlige status visse andre typer kriminalitet end dem, der har sammenhæng med narkotikahandel og -distribution, ofte voldsforbrydelser, som kan belaste nærmiljøet eller lokalsamfundet voldsomt.
5. Narkotikalovovertrædelser lægger beslag på betydelige ressourcer hos politi og retsvæsen og kan påvirke andre forbrydelser ved at trække ressourcer væk fra andre områder.
6. De få forsøg, der er gjort for at vurdere omfanget af og tendenserne i narkotikarelaterede forbrydelser på nationalt plan, viser, at der ligger mange latente problemstillinger og udfordringer (begrebs- og metodemæssige) i en sådan øvelse.

Definition af narkotikarelateret kriminalitet til evaluering af omfang og mønstre

1. En definition af begrebet narkotikarelateret kriminalitet

Ethvert forsøg på at fastlægge en standarddefinition for et så komplekst fænomen som narkotikarelateret kriminalitet er nødvendigvis begrænsende. Det er imidlertid afgørende, at der findes en sådan definition, såfremt man skal forsøge at vurdere narkotikarelateret kriminalitet med hensyn til dens omfang, mønstre og tendenser. Der er opstillet forslag til en række forskellige forklaringsmodeller for forholdet mellem narkotika og kriminalitet: Kriminalitet fører til stoffer; stoffer fører til kriminalitet; stoffer og kriminalitet opstår på samme tid; stoffer og kriminalitet indgår sammen med en række andre variabler og har en fælles årsag. I praksis er den enkelte model valid nogle gange og kan anvendes på visse undergrupper af populationen af stofmisbrugende lovovertrædere eller på visse typer narkotikarelateret kriminalitet. Det er vigtigt at tænke på, at sammenhængen mellem narkotika og kriminalitet kan være dynamisk og kan variere hos samme person over tid.

En metode, der er blevet anvendt mere og mere i empiriske undersøgelser, har været at anvende den tredelte begrebsramme, som Goldstein har opstillet for forholdet mellem narkotika og kriminalitet. I denne model fører stoffer til vold gennem en samkøring af modellerne for psykofarmakologiske forbrydelser, kompulsive berigelsesforbrydelser og systemiske forbrydelser. Selv om denne metode måske ikke dækker alle de mulige sammenhænge mellem narkotika og kriminalitet, giver den dog en nyttig begrebsramme for en analyse af narkotikarelateret kriminalitet. Derudover er det, i et politisk perspektiv, nyttigt at medtage en model med en juridisk definition, hvor narkotikalovovertrædelser betragtes som en anden type narkotikarelateret kriminalitet. Den begrebsmodel, der følger heraf, og som sammensættes af fire kategorier af narkotikaforbrydelser, danner grundlag for definitionen af det begreb for »narkotikarelateret kriminalitet«, der anvendes her, og hvis individuelle komponenter diskuteres nedenfor.

2. Psykofarmakologiske forbrydelser

Ifølge den psykofarmakologiske model kan akut eller kronisk brug af psykoaktive stoffer føre til aggression og vold. Til virkningerne af sådanne stoffer hører opstemthed, irritabilitet, frygt/paranoia, hæmningsløshed, dramatiske humørsvingninger, kognitive forvrængninger og nedsat dømmekraft, som hver for sig kan føre til kriminel adfærd. Det er også vigtigt i denne kategori at medtage forbrydelser, som er forårsaget af offerets eget stofbrug. Sådanne forbrydelser er mindre synlige, fordi mange af dem ikke bliver anmeldt. Til psykofarmakologiske forbrydelser bør, ud over vold, der opstår under indflydelse af narkotika, høre forbrydelser såsom sexoverfald, der begås, mens offeret er under påvirkning af et psykoaktivt stof, samt røverier og røveriske overfald, som kan lade sig gøre, fordi offeret er svækket på grund af sit stofbrug.

En stor del af den eksisterende forskning støtter den opfattelse, at der er en stærk sammenhæng mellem alkoholforgiftning og psykofarmakologisk provokeret kriminalitet, især vold. Langt efter alkohol i denne henseende følger de stimulerende midler — kokain/crack og amfetaminer. Det anses normalt ikke for sandsynligt, at brugen af opiat og cannabis fører til psykofarmakologisk provokeret kriminalitet, idet disse stoffer har en tendens til at reducere aggression; imidlertid kan irritabilitet koblet sammen med abstinenser, samt dermed forbundne psykiske sundhedsproblemer, være knyttet sammen med forøget vold. Visse stoffer (f.eks. heroin, nervemedicin) kan endog reducere voldelige impulser og aggression hos nogle personer.

Selv om farmakologien er velkendt for de fleste ulovlige stoffer, kendes de specifikke mekanismer, der kan fremprovokere forskellige former for voldelig adfærd, ikke til bunds, selv om visse stoffer, sædvanligvis stimulerende midler, er kendt for at frembringe psykotiske adfærdsepisoder og kan forværre adfærdsmæssige problemer. Når det er sagt, er der ikke noget psykoaktivt stof, der kan siges at have generelle kriminogene egenskaber, og både individuelle og miljømæssige faktorer kan

»Behovet for at begrænse narkotikarelateret kriminalitet anerkendes nu som en vigtig politisk målsætning i Europa. Vedtagelsen af en klar definition af begrebet narkotikarelateret kriminalitet er et væsentligt første skridt, hvis vi skal udvikle de metoder, der er nødvendige for at vurdere ikke alene problemets reelle omfang, men også virkningen af vores politikker og foranstaltninger.«

Marcel Reimen,
Formand for EONN's bestyrelse

påvirke, hvordan brugen af psykoaktive stoffer indvirker på adfærden.

3. Kompulsive berigelsesforbrydelser

Afhængighed af et dyrt stof kan få brugere til at begå kriminelle handlinger for at skaffe sig de penge, de har brug for til at betale for deres narkotikavaner. De kan både begå kriminalitet, som de involverede er enige om, f.eks. narkotikasalg eller prostitution (hvor dette kriminaliseres), og berigelseskriminalitet (f.eks. butikstyveri, røveri, indbrud). Sådanne lovovertrædere modtager ofte betaling i form af narkotika. Denne kategori af narkotikarelateret kriminalitet omfatter tillige stofbrugeres forfalskning af recepter og indbrud på apoteker, hvor udbyttet er lægemidler, der kan anvendes som erstatninger for illegale stoffer.

Selv om mange berigelsesforbrydelser, der begås af stofbrugere, er opportunistiske, kræver nogle af dem større kompetence, og andre indebærer en vis grad af specialisering. Eksempelvis er bedrageri og underslæb økonomisk kriminalitet, der kræver specifikke professionelle rammebetingelser.

Mens begrebet »kompulsiv« antyder, at en afhængighedstilstand er nødvendig, er lovovertrædere i denne kategori alle dem, som er tvunget til at dække deres stofbrug via ulovlige indtægter, og som vil blive bestemt efter type og mønster for stofbrug, socioøkonomisk situation og omfang af afvigende livsstil. Det er reelt sådan, at ikke alle, der er afhængige af dyre stoffer, begår berigelseskriminalitet — de kan tilpasse deres brug efter

deres økonomi og narkotikapriserne, de kan prøve at forøge deres lovlige indtægter (sociale ydelser, beskæftigelse, pantsætning), eller de kan undgå udgifter ved at maksimere deres indtægter »i naturalier« (bolig, måltider osv.). Mange stofbrugere benytter sig af en kombination af alle disse midler.

4. Systemiske forbrydelser

Systemisk kriminalitet refererer til voldelige handlinger (f.eks. overfald, drab) begået som en del af de illegale narkotikamarkeders funktion som led i illegale distributions- og forsyningsaktiviteter. Vold som en strategi for kontrol bruges i forskellige situationer, herunder territoriale uoverensstemmelser, afstraffelse af snyderi, gældsooprævning og sammenstød med politiet. I narkotikaproducerende lande og transitlande, hvor de gældende retsregler udfordres, kan systemiske forbrydelser også omfatte f.eks. bestikkelse af virksomheder, regeringer og banksystemer samt forbrydelser mod menneskeheden begået af personer, der er involveret i narkotikahandel.

Systemisk vold og forbud hænger sammen og udspringer primært af et markeds illegale karakter, der er kendetegnet ved enorme profitter, og hvor der ikke anvendes en normal handelslovgivning. Der er ikke nogen egentlig sammenhæng med stofbrug, og det er generelt ikke klart, om narkotika (handel og brug) fører til systemisk kriminalitet eller omvendt, eller endog om det blot er en del af den samme generelle livsstil. Imidlertid kan udbredelsen af vold på narkotikamarkedene forøge sandsynligheden for, at stofbrugere bliver gerningsmænd til eller ofre for voldsforbrydelser.

Nogle kommentatorer har argumenteret, at en stor procentdel af narkotikarelateret kriminalitet, især volds-kriminalitet, er et resultat af markedskræfterne. Det er imidlertid mere sandsynligt, at systemisk kriminalitet følger et cyklisk forløb, der afspejler ændringerne i dynamikken på specifikke narkotikamarkeder, f.eks. ændringer i efterspørgslen efter narkotika og narkotikaforsyningen, i indtjeningen og i samfundsnormer i relation til accept eller afvisning af voldelig adfærd.

5. Narkotikalovovertrædelser

Overtrædelser af narkotikalovgivning kan omfatte narkotikabrug, -besiddelse, -dyrkning, -fremstilling, -import og -handel, men også andre dermed beslægtede overtrædelser, såsom ulovlig fremstilling af og handel med prækursorer eller pengehvidvaskning. Overtrædelser i forbindelse med kørsel under påvirkning af narkotika er også medtaget i denne kategori af narkotikarelateret kriminalitet.

Undersøgelser af narkotikarelateret kriminalitet har ofte overset narkotikalovovertrædelser, fordi sammenhængen mellem stoffer og kriminalitet er af en meget forskelligartet karakter — i dette tilfælde er stoffer og kriminalitet pr. definition kædet sammen i lovgivningen, i stedet for efter hvilken virkning én slags adfærd har på en anden. Sådanne overtrædelser er i sig selv afhængige af et forbud mod et sæt psykoaktive stoffer. Det er imidlertid vigtigt at tage disse stoffers illegale status med i betragtning, idet det er en faktor, der indgår i volden på narkotikamarkedet, og som kan forværre økonomisk motiveret kriminalitet yderligere gennem stigende narkotikapriser. Desuden optager narkotikalovovertrædelser en væsentlig del af politiets og retsvæsenets aktiviteter og ressourcer.

Stofbrug kan også have en indirekte virkning på andre former for forbrydelser end narkotikalovovertrædelser. Set i et økonomisk perspektiv, hvor kriminalitet betragtes som en reaktion på priser og incitamenter, vil enhver stigning i overførelsen af disponible ressourcer til håndhævelse af narkotikalovgivning reelt reducere de ressourcer, der tilføres til bekæmpelsen af andre typer forbrydelser. Dette ville gøre denne type forbrydelser relativt »billigere« (i form af en mindre sandsynlighed for anholdelse og kortere fængselsophold), hvilket derfor kan forøge forekomsten heraf.

6. Måling af narkotikarelateret kriminalitet — problemer og udfordringer

Der er gennemført mange undersøgelser af sammenhængen mellem narkotikabrug, — handel og — kriminalitet, primært i USA. Typisk har undersøgelserne kigget på mønstret af overtrædelser inden for kontrollerede befolkningsgrupper,

såsom grupper, der er under narkotikabehandling eller grupper af anholdte, og giver derfor kun et begrænset overblik over de komplekse sammenhænge mellem narkotika og kriminalitet i den samlede befolkning.

Ved en estimering af det reelle samlede omfang af alle typer kriminalitet vil der altid være et »mørketal«, baseret på den indberettede del, som det vil være vanskeligt at opgøre, og det gælder ikke mindst for narkotikarelateret kriminalitet. Med undtagelse af narkotikalovovertrædelser, der giver sig selv, bliver spørgsmålet om, hvorvidt en indberettet forbrydelse med rimelighed kan betragtes som narkotikarelateret eller ej, hverken evalueret eller registreret, hvorved værdien af officielle kriminalitetsstatistikker begrænses, når det skal vurderes, hvor stort problemet med narkotikarelateret kriminalitet er, set isoleret. I nogle undersøgelser har man imidlertid forsøgt at anlægge et skøn over andelen af forskellige typer overtrædelser, der er narkotikarelaterede, og dernæst anvende denne andel til at producere samlede skøn over narkotikarelateret kriminalitet.

Det er især vanskeligt at bestemme karakteren af sammenhængen mellem stoffer og kriminalitet, og navnlig om én form for adfærd er tilstrækkelig til, at den anden opstår (en stærk årsagssammenhæng) eller blot er nødvendig (en svag årsagssammenhæng). Det er imidlertid vigtigt i enhver undersøgelse af narkotika og kriminalitet at sondre mellem en årsagssammenhæng mellem de to former for adfærd, for så vidt angår den samlede livsbane (der er kronologisk ordnet) og en sammenhæng, der kun vedrører den specifikke situation, hvori en forbrydelse begås.

De fire foreslåede kategorier af narkotikarelateret kriminalitet og modellerne, de er baseret på, udelukker ikke hinanden. Både modellerne og kategorierne af forbrydelser kan overlape hinanden, og det samme gælder de befolkningsgrupper, de henviser til. I stedet bør kategoriseringen ses som en fremstilling af »idealtyper«, som gør det muligt at sætte narkotikarelateret kriminalitet ind i en begrebsramme og gøre det lettere at foretage sammenligninger.

Fokus på narkotika er en række strategidokumenter, som udgives af Det Europæiske Overvågningscenter for Narkotika og Narkotikamisbrug (EONN) i Lissabon. Strategidokumenterne udgives tre gange om året på den Europæiske Unions 23 officielle sprog samt på tyrkisk og norsk. Originalsproget er engelsk. Alt må gengives under forudsætning af kildeangivelse.

Ønsker De et gratis abonnement, kan vi kontaktes via e-post: publications@emcdda.europa.eu

Rua da Cruz de Santa Apolónia, 23–25, P-1149-045 Lissabon
Tlf. (351) 218 11 30 00 • Fax (351) 218 13 17 11
info@emcdda.europa.eu • <http://www.emcdda.europa.eu>

Konklusioner

Definition af narkotikarelateret kriminalitet: politiske overvejelser

1. Der er en række faktorer og forhold, der får lovovertrædende og stofbrugende befolkningsgrupper til at følge forskellige livsbaner, som hver for sig kan udtrykke en specifik sammenhæng (eller ej) mellem narkotika og kriminalitet. Indsatsen for at bekæmpe narkotikarelateret kriminalitet skal derfor være kompleks, differentieret og målrettet.
2. En forståelse af sammenhængen mellem narkotika og kriminalitet er ikke blot af teoretisk interesse, men har omfattende konsekvenser for de almindelige retsprincipper, idet kendskab til disse sammenhænge bestemmer, hvordan samfundet reagerer på narkotikarelateret kriminalitet. Det er således nødvendigt at fremme forskningen i Europa i sammenhængen mellem narkotika og kriminalitet og dennes forskellige udtryksformer for at finde ud af, hvordan narkotikarelateret kriminalitet bekæmpes.
3. Selv om en definition af narkotikarelateret kriminalitet er en begrænsende øvelse, som ikke tager højde for hele den komplekse sammenhæng mellem narkotika og kriminalitet, er der behov for en klar definition af begrebet »narkotikarelateret kriminalitet« som en nødvendig forudsætning for evaluering.
4. Der er i Europa behov for at udforme sunde metoder, baseret på modeller med flere kilder, for at vurdere narkotikarelateret kriminalitet med hensyn til dens omfang, mønstre og tendenser.
5. Nationale skøn over omfanget af og mønstrene for narkotikarelateret kriminalitet er væsentlige, såfremt undersøgelser af de sociale omkostninger ved narkotika skal have nogen mening, idet sådanne undersøgelser ofte har vanskeligt ved at tage højde for andre forbrydelser end narkotikalovovertrædelser.
6. Metoder, der kan estimere narkotikarelateret kriminalitet, vil være med til at forbedre evalueringen af virkningen af indsatsen og forholdsreglerne for at nedbringe narkotikarelateret kriminalitet, både med hensyn til en reduktion af narkotikaefterspørgslen (behandling, skadesreduktion) og kriminalitetsforebyggelse/-reduktion (situationsbetinget kriminalitetsforebyggelse, alternativer til fængsling, kriminalitetsforebyggelse i lokalsamfundet).

Nøglekilder

- Barré, M.-D., Richard, D. og Senon, J.-L.**, Dossier: *Délinquance et toxicomanie*, Revue documentaire Toxibase, Lyon, no. 2, 1997.
- Bean, P.**, *Drugs and crime*, Willan Publishing, Devon, 2002.
- Bennett, T. og Holloway, K.**, 'Disaggregating the relationship between drug misuse and crime', *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, Vol. 38(1), s. 102–121, 2005.
- Brochu, S.**, *Drogue et criminalité — Une relation complexe*, Perspectives criminologiques, Presses de l'Université de Montréal i samarbejde med Presse de l'Université d'Ottawa og De Boeck Université, Montréal/Bruxelles, 1995.
- Connolly, J.**, *Drugs and crime in Ireland*, Overview 3, Health Research Board, Dublin, 2006.
- Da Agra, C.**, *Entre droga e crime: actores, espaços, trajetórias*, Coleção Comportamentos, Editorial Notícias, Lissabon, 1998.
- Goldstein, P. J.**, 'The drugs/violence nexus: a tripartite conceptual framework', *Journal of Drug Issues*, Vol. 15, pp. 493–506, 1985.
- MacCoun, R., Kilmer, B. og Reuter, P.**, 'Research on drugs–crime linkages: the next generation', in *Towards a drugs and crime research agenda for the 21st century, Special report*, US Department of Justice, Washington DC, 2003.
- Stevens, A., Trace, M. og Bewley-Taylor, D.**, *Reducing drug-related crime: an overview of the global evidence*, Report 5, The Beckley Foundation Drug Policy Programme, Witley, Det Forenede Kongerige, 2005.
- White, H. R. og Gorman, D. M.**, 'Dynamics of the drug-crime relationship', *Criminal Justice 2000*, Vol. 1, *The nature of crime: continuity and change*, s. 151–218, USA's justitsministerium, Washington DC, 2000.

Information på nettet

Australian Institute of Criminology, Australien:

Projekt DUCO (drug use careers in offenders): <http://www.aic.gov.au/research/projects/0019-intro.html>

Home Office (indenrigsministeriet), Det Forenede Kongerige:

Drug Harm Index: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/notes/rdsolr2405.html>

Publikationskontoret
Publications.europa.eu

OFFICIEL UDGIVER: Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer
© Det Europæiske Overvågningscenter for Narkotika og Narkotikamisbrug, 2007
DIREKTØR: Wolfgang Götz
REDAKTØR: Peter Fay
FORFATTER: Chloé Carpentier
GRAFISK DESIGN: Dutton Merrifield Ltd, UK
Printed in Belgium